

■ Blok 1

In dit blok komt de Franse hofcultuur in de zeventiende eeuw aan de orde. Dit gebeurt aan de hand van het comédie-ballet *Le Bourgeois Gentilhomme* van Molière (1670) in een Nederlandse televisiebewerking uit 1985.

tekst 1 Lees ter oriëntatie op dit blok tekst 1.

De Franse hofcultuur kwam onder koning Lodewijk XIV tot grote bloei. Spektakels met muziek, dans en theater maakten hier een belangrijk onderdeel van uit. Het zeventiende-eeuwse hofballet bood Lodewijk XIV goede mogelijkheden om zijn positie als absolutistisch vorst te demonstreren.

2p 1 Leg aan de hand van twee aspecten van het hofballet uit, op welke wijze Lodewijk XIV zijn positie als absolutistisch vorst kon demonstreren.

Tijdens de regering van Lodewijk XIV en zijn voorganger Lodewijk XIII werden koninklijke academies opgericht, bijvoorbeeld een academie voor de letteren en een voor de schilder- en beeldhouwkunst. In 1661 richtte Lodewijk XIV een academie voor de danskunst op, de *Académie Royale de Danse*.

1p 2 Welke rol speelden academies binnen de absolutistische monarchie?

De academie voor de danskunst was opgericht als een soort instituut om de inhoud van het vak te bestuderen. Ook gaf deze academie aanzet tot de professionalisering van de danskunst.

2p 3 Noem twee ontwikkelingen op het gebied van de danskunst die door deze academie werden bevorderd.

Vanaf 1660 stond Lodewijk XIV zelf steeds minder op het toneel. Toch bleef hij op de voorgrond, want het dagelijks leven van Lodewijk XIV in Versailles voltrok zich als één groot theaterstuk. Zo maakten zijn aankomst en zijn aanwezigheid bij een theatervoorstelling deel uit van het spektakel.

2p 4 Op welke wijze vertoonde het openbare leven van Lodewijk XIV overeenkomst met een theaterspektakel? (2 aspecten)

Hoftoneelschrijver Molière creëerde in samenwerking met hofcomponist Jean-Baptiste Lully en hofballetmeester Pierre Beauchamps rond 1660 een nieuw theatergenre, het comédie-ballet.

1p 5 Noem één verschil tussen het traditionele hofballet en het comédie-ballet van Molière en Lully.

tekst 2 Lees tekst 2 en 3.

tekst 3
video 1
video 2
Op videofragment 1 en 2 zijn scènes te zien uit de zogenaamde ‘cérémonie turque’ van *Le Bourgeois Gentilhomme*. In videofragment 1 zit Jourdain achter op het speelveld toe te kijken, in videofragment 2 wordt hij midden op het speelveld tot Mamamouchi geslagen. Bij het maken van de ‘cérémonie turque’ in *Le Bourgeois Gentilhomme* kregen Molière en Lully hulp van Laurent d’Arvieux, een kenner van het Nabije Oosten. Hij had er veel gereisd en was als tolk-vertaler werkzaam voor Lodewijk XIV.

3p 6 Beschrijf voor de *kostumering*, de *beweging* en de *muziek* hoe daarin verwezen wordt naar de cultuur van het Nabije Oosten.

Schoolexamen ckv2 havo 2006-I

havovwo.nl

video 1
video 2

De koning had de opdracht gegeven een ‘ballet turc ridicule’ te maken.

- 1p **7** Leg aan de hand van een voorbeeld uit videofragment 1 en/of 2 uit, op welke wijze Molière een satire maakte op aspecten van de Turkse cultuur.

tekst 3

Molière verwees in zijn theaterstukken naar de zeventiende-eeuwse maatschappelijke situatie in Frankrijk. Zo ook in *Le Bourgeois Gentilhomme*, waarin hij de spot dreef met het gedrag van de adel en de burgerij.

- 1p **8** Geef voor de *burgerij* aan naar welke zeventiende-eeuwse maatschappelijke ontwikkeling Molière verwees.

tekst 3
video 1
video 2

Molière liet zich inspireren door de commedia dell’arte.

- 3p **9** Noem drie aspecten van *Le Bourgeois Gentilhomme* die ontleend zijn aan de commedia dell’arte.

In 1672 kwam een eind aan de samenwerking tussen Molière en Lully. In dat jaar had Lully toestemming van Lodewijk XIV gekregen om een *Académie Royale de Musique* op te richten. Bovendien verwierf Lully het auteursrecht voor alle theaterstukken waarvoor hij de muziek en de liederen had gecomponeerd.

- 1p **10** Geef een reden waarom het begrijpelijk was dat Molière vanaf 1672 niet meer met Lully samenwerkte.

Blok 2

Dit vragenblok gaat over Molière en zijn toneelstuk *De Mensenhater* in de voorstelling van theatergroep *De Paardenkathedraal* onder regie van Dirk Tanghe uit 2003.

tekst 4

Lees tekst 4.

Molière had een belangrijke functie aan het Franse hof, waar Lodewijk XIV zijn beschermheer was.

- 2p **11** Noem, behalve prestige en inkomsten, nog twee voordelen voor Molière om de koning als beschermheer te hebben.

Molière gebruikte voor zijn toneelstukken niet alleen eigen teksten. Hij gebruikte ook teksten uit de klassieke oudheid, onder andere van de beroemde Romeinse dichter Plautus. Aan hem ontleende hij bijvoorbeeld de stof voor zijn stuk *De Vrek*.

- 1p **12** Geef aan waarom in de zeventiende eeuw belang gehecht werd aan het gebruik van klassieke teksten.

tekst 5
video 3

Lees tekst 5.

In videofragment 3 zien we Alceste (rechts, in gekleurd pak) die aan zijn vriend Philinte (links, met bolhoed) uitlegt dat hij de mensen om hem heen zo is gaan haten vanwege hun leugenachtigheid, aanstellerij, gekonkel en corrupte mentaliteit. In deze scène wordt de titel van *De Mensenhater* verklaard.

- 2p **13** Noem vier manieren waarop Alceste met zijn spel zijn woorden ondersteunt.

Schoolexamen ckv2 havo 2006-I

havovwo.nl

- video 4 Oronte, een van de aanbidders van Célimène, heeft een **sonnet**¹⁾ gemaakt waarop hij erg trots is. Hij vraagt Alceste wat die ervan vindt. Alceste geeft een vernietigend commentaar op het sonnet van zijn rivaal. Hij vindt het gekunsteld woordenspel zonder gevoel, volstrekt onecht. Om zijn kritiek te verduidelijken laat hij een simpel liedje in twee versies horen die volgens hem wèl gevoelig en oprecht zijn.
In videofragment 4 zie je de scène waarin Alceste de beide versies van zijn eigen liedje zingt en tussendoor aangeeft dat hierin meer waarachtig gevoel zit dan in het sonnet van Oronte.
- 2p **14** Typeer de stijl van de twee versies die Alceste van het liedje laat horen. Beargumenteer voor beide versies of Alceste hiermee beantwoordt aan zijn eigen eisen.

- video 5 In videofragment 5 zie je Célimène die met Alceste (niet in beeld) in gesprek is over liefde en jaloezie. Alceste verwijt Célimène dat zij niet duidelijk laat blijken dat hij bij haar op de eerste plaats komt. Célimène vindt dat verwijt onterecht.
Célimène komt in deze scène minder geloofwaardig over dan Alceste, wat vooral veroorzaakt wordt door haar speelstijl.
- 1p **15** Geef aan hoe de speelstijl van Célimène haar geloofwaardigheid beïnvloedt.

- tekst 5 Lees tekst 5.
- video 6 In het toneelstuk *De Mensenhater* wordt kritisch commentaar van Molière op de hogere kringen uitgebeeld. In deze voorstelling van *De Paardenkathedraal* gebeurt dat in een modern theaterspektakel.
In videofragment 6 zie je een tussenspel met Célimène en haar vrienden. Links op het toneel zit Alceste. Voortdurend is het geluid van applaus en gelach te horen.
- 2p **16** Noem twee punten van kritiek van Molière op de hogere kringen en geef aan hoe deze zijn uitgebeeld in de scène op videofragment 6.

- Bij een uitvoering van een stuk van Molière zou je kunnen denken aan een uitvoering met historische kostuums en pruiken. Theatergroep *De Paardenkathedraal* heeft daar niet voor gekozen, maar heeft een sobere uitvoering van *De Mensenhater* op de planken gezet. De acteurs spelen voor een effen voordoek dat alleen voor het slot vervangen wordt door een rood doek. De kostumering is niet historisch juist. Het spel zelf zit vol moderne showelementen: (pop)liedjes, dansjes, gebaartjes.
- 1p **17** Kun je je vinden in de manier waarop de Paardenkathedraal *De Mensenhater* van Molière heeft uitgevoerd of vind je een historische vormgeving beter? Beargumenteer je antwoord.

- tekst 6 In een interview (zie tekst 6) zegt Dirk Tanghe dat theatermaken hem uitput, maar ook geestelijk rijker maakt. Maar niet alleen het maken van kunst, ook het ervaren van kunst kan leiden tot geestelijke verrijking.
- 1p **18** Geef aan hoe kunst voor geestelijke verrijking kan zorgen.

noot 1 een dichtvorm die onder andere in de zeventiende eeuw veel gebruikt werd

Blok 3

Dit blok gaat over de invloed van de fonograaf op de verspreiding van muziek. Daarnaast wordt ingegaan op de rol van de fonograaf bij volksmuziekonderzoek en op de muziek van Béla Bartók.

tekst 7
video 7

Lees tekst 7 en bekijk videofragment 7.

In tekst 7 worden tien mogelijke toepassingen genoemd van de fonograaf. In 1878 lagen de meeste van die mogelijkheden nog in de toekomst.

- 2p **19** Kies uit de lijst van tekst 7 twee toepassingen die in 1878 nog niet op grote schaal konden worden toegepast. Leg uit waarom die toen nog niet op grote schaal konden worden toegepast.

tekst 7
video 7

Voor Edison was aanvankelijk de registratie van gesproken woord de belangrijkste functie van de fonograaf. Maar juist vanwege de mogelijkheden om er ook muziek mee te registreren nam de ontwikkeling van de fonograaf een grote vlucht. Al snel was er een breed aanbod van populaire muziek, van harmoniemuziek tot kunstfluiters. Deze muziek werd in groten getale verkocht aan bars en andere vermaakscentra.

Het uitbrengen van *klassieke muziek* stuitte rond 1885 echter nog op technische problemen.

- 2p **20** Noem twee van die problemen.

In de decennia na 1887 ontwikkelde de grammofoon zich langzamerhand tot een meer volwaardig medium voor de weergave van muziek.

Dit nieuwe medium had voor de muziekconsument veel voordelen. Zo kan hij muziek beluisteren op ieder willekeurig moment en op iedere willekeurige plek.

- 2p **21** Noem nog twee andere voordelen voor de muziekconsument.

De ontwikkeling van de grammofoon werd door velen enthousiast begroet, maar er werden ook bezwaren geuit. Een ervan was dat door opname en weergave via grammofoonplaten de muziek haar oorspronkelijke context verloor.

- 1p **22** Leg dit uit.

De beroemde Italiaanse operazanger Enrico Caruso (1873-1921) maakte vanaf 1904 meer dan tweehonderd plaatopnames.

Het maken van plaatopnames bracht voor klassieke zangers en andere solisten, naast extra verdiensten, ook voordelen met zich mee in verband met hun concertpraktijk.

- 1p **23** Noem twee van die voordelen.

muziek 1

Muziekfragment 1 is een opname uit 1907 waarin Caruso een gedeelte uit de aria *Vesti la Giubba* uit de opera *I Pagliacci* van Ruggiero Leoncavallo zingt. Dit was de eerste opname waarvan meer dan een miljoen exemplaren werden verkocht.

Dergelijke opera-aria's bleken goed te verkopen bij een groot publiek.

- 2p **24** Geef hiervoor twee argumenten.

afbeelding 1
muziek 2

De fonograaf werd ook toegepast bij wetenschappelijk onderzoek. De Hongaarse componist Béla Bartók (1881-1945) gebruikte al vanaf 1906 de fonograaf om de volksmuziek van onder meer de Balkanlanden vast te leggen. In de loop van de jaren verzamelde hij zo tienduizenden melodieën. Op afbeelding 1 zie je Bartók aan het werk met de fonograaf. Muziekfragment 2 is een originele opname van een volksmelodietje die Bartók met een fonograaf heeft gemaakt.

- 2p **25** Noem, afgezien van het gebruik van volksmelodieën als inspiratiebron voor eigen composities, twee wetenschappelijke of andere redenen om volksmuziek te verzamelen.

- muziek 2
muziek 3
- Muziekfragment 3 is een fragment uit een compositie van Bartók zelf, waarin hij gebruik heeft gemaakt van de volksmelodie uit muziekfragment 2. Behalve dat muziekfragment 3 geschreven is voor twee violen, heeft Bartók de melodie op nog andere manieren bewerkt tot een eigen compositie doordat hij er een en ander aan heeft toegevoegd.
- 1p **26** Noem één zo'n manier.

- muziek 4
- De volksmuziek uit onder meer de Balkanlanden stond in de eerste helft van de twintigste eeuw ook in de belangstelling als inspiratiebron voor vernieuwing in de kunstmuziek. Ook Bartók paste in zijn composities dikwijls elementen uit volksmuziek toe. Dit is bijvoorbeeld te horen in *Free variations*, een compositie voor piano uit *Mikrokosmos* (muziekfragment 4).
- 1p **27** Noem uit muziekfragment 4 één vernieuwend muzikaal element dat gebaseerd is op volksmuziek.

Blok 4

Dit vragenblok gaat over kleding, dans en muziek in massacultuur en subculturen.

- tekst 8
- In tekst 8 geeft Ted Polhemus een persoonlijke visie op de rol die mode heeft gespeeld in de geschiedenis van de mensheid. Hij geeft daarin een tegenstelling aan tussen de mode in de eerste helft van de twintigste eeuw en de mode in de massacultuur en subculturen uit de tweede helft van de twintigste eeuw.
- 2p **28** Noem twee maatschappelijke, culturele of artistieke factoren die in de eerste helft van de twintigste eeuw een belangrijke rol in de mode gespeeld hebben en geef aan hoe dat zichtbaar werd in de mode.

- Modetrends in de massacultuur van de tweede helft van de twintigste eeuw worden door andere idealen, uitgangspunten en mechanismen bepaald dan de modetrends van de eerste helft van de twintigste eeuw.
- 3p **29** Noem drie manieren waarop modetrends ontstaan in de massacultuur van de tweede helft van de twintigste eeuw.

- tekst 8
- In tekst 8 staat dat de boodschap die heden ten dage door een stijl van kleden uitgedragen wordt, complexer is dan vroeger.
- 1p **30** Leg in eigen woorden uit waarom de boodschap complex is.

- afbeelding 2
afbeelding 3
tekst 9
- In tekst 9 karakteriseert Ethel Portnoy de motieven van de punkbeweging. Op afbeelding 2 en 3 zie je voorbeelden van punkmode. De grote slogan van de punkbeweging was 'No Future'.
- 3p **31** Leg uit waarom deze leuze zo goed uitdrukking gaf aan de inhoud van de punkbeweging. Geef tevens aan hoe de punkers deze leuze in *houding* en *kleding* tot uitdrukking brachten.

- tekst 10
video 8
- Op videofragment 8 zie je een gedeelte uit *God save the queen* van de punkgroep *The Sex Pistols*. In tekst 10 staat de tekst van dit fragment afgedrukt. Niet alleen in houding en kleding kwam punk tot uiting, ook de punkmuziek week af van de muziek van andere subculturen. Sommigen oordeelden negatief over deze muziek, anderen hadden er waardering voor.
- 2p **32** Geef aan waarom punkmuziek afgewezen werd. Geef tevens aan waarom deze muziek ook gewaardeerd werd. Betrek in je antwoord zowel de muziek zelf als de tekst.

Schoolexamen ckv2 havo 2006-I

havovwo.nl

afbeelding 4
afbeelding 5

Sommige mode-ontwerpers zagen wel wat in de punkstijl. De mode-ontwerpster Vivienne Westwood maakte haar eerste ontwerpen samen met Malcom McLaren, de manager van de *The Sex Pistols*. Op afbeelding 4 en 5 zie je mode-ontwerpen van Vivienne Westwood uit het eind van de jaren 70.

1p **33** Leg uit waarom de door de punk geïnspireerde mode van Westwood succesvol kon worden.

Ongeveer in dezelfde tijd dat in Europa de punkbeweging opkwam, kwam in de Verenigde Staten de rapmuziek en hiphop op. Hoewel de punk sterk verschilt van de hiphop, vertonen maatschappelijke oorsprong, doel en verschijningsvorm van beide bewegingen grote overeenkomsten.

3p **34** Noem aan de hand van *maatschappelijke oorsprong, doel en verschijningsvorm* overeenkomsten tussen de punk en de rap/hiphop en licht je antwoord toe.

video 9

Op videofragment 9 zie je een gedeelte uit de videoclip *It's like that* van de groep *Run DMC* en Jason Nevins. De maatschappelijke achtergrond van hiphop/rap-cultuur manifesteert zich duidelijk in de muziek en de dans.

2p **35** Geef aan welke maatschappelijke achtergrond dat is en leg uit hoe deze in de *dans* op videofragment 9 tot uitdrukking komt.

muziek 5
video 9

Muziekfragment 5 is het begin van de song *My Adidas* van *Run DMC*. In videofragment 9 zie je op enkele momenten veterloze Adidas gympen (sneakers). Commercie en subculturen hebben elkaar gevonden.

2p **36** Leg uit wat *Run DMC* en Adidas voor elkaar kunnen betekenen.

afbeelding 6
afbeelding 7
tekst 11
tekst 12

De hiphop had ook een eigen beeldcultuur. Graffiti maakte daarvan deel uit en ontstond in de jaren 80 in New York. Lees tekst 11 en 12. Op afbeelding 6 zie je Keith Haring aan het werk in de metro van New York. Op afbeelding 7 zie je een zeefdruk van Haring. Graffiti blijkt soms ook de status van kunst te kunnen verwerven.

3p **37** Geef drie argumenten waarom de graffiti van Keith Haring als kunst beschouwd kan worden.